

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
СЕРІЯ: ПЕДАГОГІКА**

1 (30)' 2023

**ЗАСНОВАНИЙ
У ВЕРЕСНІ 2008 РОКУ**

ВИХОДИТЬ ДВІЧІ НА РІК

**ЗАПОРІЖЖЯ
2023**

УДК 378 (066)

ББК 74.58

Н 34

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

ВОРОВКА Маргарита – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та педагогічної майстерності, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

КОЛЕВА Красимира – доктор філології, лектор, Шуменський університет «Єпископ Костянтин Преславський» (Республіка Болгарія);

КОНОВАЛЕНКО Тетяна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання германських мов, проректор з наукової, інноваційної роботи та міжнародної співпраці, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна)

КОРОБЧЕНКО Ангеліна – доктор історичних наук, професор кафедри педагогіки та педагогічної майстерності, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

КРУГЛИК Владислав – доктор педагогічних наук, професор кафедри інформатики і кібернетики, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

КУЧАЙ Тетяна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та психології, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II (Україна);

ЛЯПУНОВА Валентина – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

МАКСИМОВ Олександр – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри неорганічної хімії та хімічної освіти, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

НЕЧИПОРЕНКО Валентина – доктор педагогічних наук, професор, ректор, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);

ПАВЛЕНКО Анатолій – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);

ПОЗДНЯКОВА Олена – кандидат педагогічних наук, проректор, доцент кафедри спеціальної педагогіки та спеціальної психології, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);

ПОЗДНЯКОВА-КИРБЯТ'ЄВА Елліна – доктор соціологічних наук, професор, проректор з навчальної роботи, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);

СЕГЕДА Наталя – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

БУРВІТЕ Sigrīta – доктор соціальних наук, Академія освіти, Університет Вітаутаса Магнуса: Каунас, Вільнюс (Литва);

ФУНТІКОВА Ольга – доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти, Маріупольський державний університет (Україна);

ШЕВЧЕНКО Юлія – доктор педагогічних наук, професор кафедри початкової освіти і спеціальної освіти, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна)

РЕДАКЦІЯ

Головний редактор
СЕГЕДА Наталія

Заступник головного редактора
КОНОВАЛЕНКО Тетяна

Відповідальний редактор
ДУБЯГА Світлана

Редактор-перекладач
БАРАНЦОВА Ірина

Коректор
МАДЕНОВА Олена

Комп'ютерна верстка
ОДНОРОГ Тетяна

Адреса редакції

вул. Наукового містечка, 59,
м. Запоріжжя, Запорізька область,
Україна, 69000
e-mail: pedagogy@mdpu.org.ua

Присвячений актуальним проблемам гуманітаризації і гуманізації освіти. Автори розглядають освітні феномени та явища у філософсько-антропологічному вимірі, порушують проблеми творчого розвитку суб'єктів навчання і виховання, висвітлюють концептуальні позиції та експериментальні методики щодо вдосконалення сучасної педагогічної освіти.

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького протокол № 15 від 21.06.2023 р.

<http://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv>

Входить до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з педагогічних наук (спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки, 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта, 014 Середня освіта, 015 Професійна освіта відповідно до Наказу МОН України від 02.07.2020 №886.
<http://nfv.ukrintei.ua/view/5b1925e27847426a2d0ab4b6>

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 14524-3495Р від 15.09.2008 р.

Свідоцтво про державну перереєстрацію

КВ № 22131-12031 ПР від 16.05.2016 р.

© Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2023

ЗМІСТ**ОСВІТА У ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИХ РЕФЛЕКСІЯХ**

Білогур Влада	
Фізична культура і спорт як чинники антропосоціальної сфери у сучасній педагогічній освіті ...7	
Захарова Ірина, Статівка Валентина	
Вплив освітнього середовища університету на формування інтелектуальної мобільності майбутніх менеджерів.....13	13
Ляпунова Валентина	
Ідеї дидактичного дизайну у світовій практиці професійної освіти 19	19
Нижник Тетяна	
Стратегії сенсорного виховання як основа педагогічного дизайну вихователя інклюзивної групи 28	28
Поліщук Юлія	
Алгоритм психологічного впливу щодо подолання елективного мутизму дитини та формування у неї необхідних комунікативних навичок 34	34
Саєнко Юлія, Дьоміна Владислава	
Історичні аспекти закордонних досліджень диспаксії у дітей з порушенням мовлення.....41	41

ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Єліссєв Ігор, Надольська Юлія	
Методичні прийоми розвитку креативності та критичного мислення на заняттях з англійської мови 46	46
Осадча Катерина	
Комп'ютерне навчальне середовище як основа формування міжкультурної компетентності старшокласників 54	54
Багрій Тетяна	
Дослідницька діяльність як чинник реалізації творчих можливостей майбутнього вчителя музичного мистецтва 59	59
Гостищева Наталя, Харченко Тетяна, Надольська Юлія	
Формування іншомовної граматичної компетентності здобувачів вищої освіти за допомогою онлайн-сервісу Quizlet.....64	64
Мелаш Валентина, Дубяга Світлана, Варениченко Анастасія	
Значення еколого-валеологічного виховання для соціалізації молодших школярів з особливими освітніми потребами 73	73
Мержева Лариса, Врубель Ганна	
Формування комунікативної компетентності як складової фахової майстерності педагога-музиканта 80	80
Переверзєва Олена	
Розспівування хорового колективу як метод удосконалення вокально-технічних навичок співаків 86	86
Шевченко Юлія	
Психолого-педагогічні аспекти забезпечення наступності у розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.....96	96

СУЧАСНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Баранцова Ірина	
Навчання фонетиці англійської мови за допомогою автентичних відеоматеріалів 100	100
Дюжикова Тетяна, Галиця Вадим, Кулик Ірина	
Вплив дистанційної освіти на розвиток професійних компетентностей майбутніх учителів хімії 105	105
Єгорова Юлія, Пономарець Ганна	
Критичне мислення вчителів та здобувачів нової української школи 111	111

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Тетяна Коноваленко, Юлія Саєнко

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті розглянуто актуальну проблему впровадження інтерактивних методів на заняттях з англійської мови, завдяки яким кожен студент має можливість зануритися у співробітництво, продуктивне спілкування, планування власної навчальної діяльності, а також у атмосферу критичного мислення. У процесі добору доцільних форм і методів формування у здобувачів екологічної компетентності необхідно враховувати такі чинники як сутнісна специфіка екологічного виховання; новітні підходи до розробки і впровадження педагогічних технологій та інноваційних форм і методів навчання, зовнішні чинники інтеграції вітчизняної системи освіти в європейський освітній простір; сучасні реалії вітчизняної вищої педагогічної освіти тощо.

Авторами доведено, що важливу роль у досягненні оптимальних результатів формування екологічної компетентності майбутніх вчителів відіграють правильно підібрані форми, методи та прийоми інтерактивного навчання, наприклад: методи «Хмара слів»; стратегія «Fishbone»; прийоми критичного мислення (дерево рішень або асоціативний кущ та інше) створення лепбуків, скрайбінгів та QR-кодів тощо. Зроблено висновки, що забезпечення синтезу знань з педагогіки, психології, екології, англійської мови та інших освітніх компонентів буде сприяти формуванню екологічної компетентності студентів ЗВО на заняттях з англійської мови.

Ключові слова:

екологічна компетентність, інтерактивні технології, лепбук, скрайбінг, QR-код.

Resume:

Konovalenko Tetyana, Saienko Yuliia. Formation of environmental competence in English classes through the use of interactive technologies.

The article considers the actual problem of including interactive methods in English language classes, using which every student has the opportunity to immerse himself in cooperation, productive communication, planning his own educational activities, as well as an atmosphere of critical thinking. When choosing the appropriate forms and methods of formation among the acquirers of ecological competence, it is necessary to take into account such factors as the essential specificity of ecological education; the latest approaches to the development and implementation of pedagogical technologies and innovative forms and methods of learning, external factors of the integration of the domestic education system into the European educational space; modern realities of domestic higher pedagogical education, etc.

The authors proved that an important role in achieving optimal results in the formation of environmental competence of future teachers is played by correctly selected forms, methods and techniques of interactive learning, for example: «Words Cloud» methods; «Fishbone»; techniques of critical thinking (decision tree or associative bush, etc.), creation of: lapbooks, scribing and QR codes, etc. Conclusions were made that providing a synthesis of knowledge in pedagogy, psychology, ecology, English language and other educational components will contribute to the formation of environmental competence of students of higher education institutions in English classes.

Key words:

environmental competence, interactive technologies, lapbook, scribing, QR code.

Постановка проблеми. Сучасний цивілізований світ стрімкими темпами рухається вперед, але такими ж темпами має вирішувати глобальні проблеми, серед яких і проблема суттєвого погіршення стану довкілля. Розвиток екологічної свідомості населення має сприяти більш раціональному природокористуванню. Цьому питанню відведено особливе місце й в екологічній політиці України. У 2023 р. започатковано спільну ініціативу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України й Міністерства освіти і науки України стосовно питань запровадження екологічної освіти у навчальному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нами було проведено аналіз робіт видатних вчених-методистів В. Шаталова, Є. Ільїна, С. Лисенкової, Ш. Амонашвілі, О. Пометуна, О. Григоровича та інших.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження проблеми впровадження інтерактивних методів на заняттях з англійської мови, а також надання переліку новітніх підходів до розробки і впровадження педагогічних технологій та інноваційних форм і методів навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У главі 36 Програми Дій «Порядку денного на XXI століття» було проголошено, що освіта є фундаментом сталого розвитку, а формування нового світогляду має бути орієнтоване на створення умов для збереження життя на планеті Земля шляхом:

- переорієнтації освіти на питання сталого розвитку;
- забезпечення професійної підготовки людей упродовж усього життя;
- поширення поінформованості населення з питань стану довкілля і проблем виживання людства (Agenda 21, 1992, с. 28).

Беззаперечно, у вищій освіті, а саме педагогічній, особлива увага має бути приділена формуванню екологічної компетентності майбутніх вчителів. Розглянемо, яким чином можливо активізувати формування екологічної свідомості майбутніх вчителів англійської мови в українських ЗВО.

Важливу роль у досягненні оптимальних результатів формування екологічної компетентності майбутніх учителів відіграють правильно підібрані форми, методи та прийоми

інтерактивного навчання, наприклад: методи «Хмара слів»; стратегія «Fishbone»; прийоми критичного мислення (дерево рішень або асоціативний кущ та інше), створення лепбуків, скрайбінгів та QR-кодів тощо.

Окрім того, визначальним чинником добору оптимальних форм і методів формування екологічної компетентності на заняттях з англійської мови стають вихідні положення екологічної культури особистості, її принципи впливу на особистість, зміст та провідні завдання.

Отже, у процесі добору доцільних форм і методів формування у здобувачів ЗВО екологічної компетентності необхідно враховувати такі чинники як сутнісна специфіка екологічного виховання; новітні підходи до розробки і впровадження педагогічних технологій та інноваційних форм і методів навчання, зовнішні чинники інтеграції вітчизняної системи освіти в європейський освітній простір; сучасні реалії вітчизняної вищої педагогічної освіти тощо.

Принагідно підкреслимо, що наразі у педагогічній теорії та практиці прийнято виокремлювати традиційні та інноваційні форми, методи і технології навчання.

Зазначимо, що традиційне навчання зазнає в наш час істотних змін на всіх стадіях освітнього процесу, що безпосередньо пов'язано зі швидким оновленням джерельної бази, новими засобами та ресурсами, способами комунікації суб'єктів навчального процесу. Ми підтримуємо думку Л. Титаренко, що традиційні зміст та методи форсування екологічної компетентності в університеті значно менше впливають на формування мотиваційно-ціннісної, поведінково-діяльнісної та інтегративних елементів готовності й відповідальності за власну поведінку (Титаренко, 2007, с. 139).

Сучасний підхід характеризується використанням інтерактивних методів, які забезпечують різнобічну взаємодію суб'єктів освітнього процесу (Пометун, & Пироженко, 2004).

На нашу думку, під час формування екологічної компетентності студентів ЗВО більш ефективною є саме інтерактивна група методів, яка ґрунтується на суб'єкт-суб'єктній взаємодії.

Отже, для нас інтерес представляють інтерактивні методи на заняттях з англійської мови, з використанням яких кожний студент має можливість зануритися у співробітництво, продуктивне спілкування, планування власної навчальної діяльності, а також атмосферу критичного мислення.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин відповідної ситуації. Таке навчання, зазначають автори, ефективно сприяє формуванню навичок та вмій, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії (Пометун, & Пироженко, 2004).

Наголосимо, такий підхід до навчання не є абсолютно новим для української педагогіки. Частково він використовувався ще в перші десятиріччя минулого століття і був поширений у педагогіці та практиці в 20 - ті роки. Розробку елементів інтерактивного навчання можна знайти в працях В. Сухомлинського, творчості вчителів-новаторів 70–80 - х рр. (В. Шаталов, Є. Ільїн, С. Лисенкова, Ш. Амонашвілі та ін.), теорії розвивального навчання. В Україні розроблена та пропагується технологія інтерактивного навчання О. Пометун.

Інтерактивні методи навчання активно залучають молодь до освітнього процесу, тому майбутні фахівці повинні їх знати та вміло користуватися для екологічного виховання молоді. Така взаємодія можлива між студентами безпосередньо або між викладачем і студентами. Всі інтерактивні методи мають на меті заохотити студентів бути активними на занятті, мислити самостійно, краще засвоювати інформацію. Водночас поліпшуватимуться не лише екологічні знання студентів, а й їх зацікавленість у навчанні, командний дух, розвинеться системне, креативне та екологічне мислення.

Передусім зазначимо, що, обґрунтовуючи вибір інтерактивних методів для формування екологічної компетентності студентів ЗВО на заняттях з англійської мови, ми враховували дві позиції (Рис. 1):

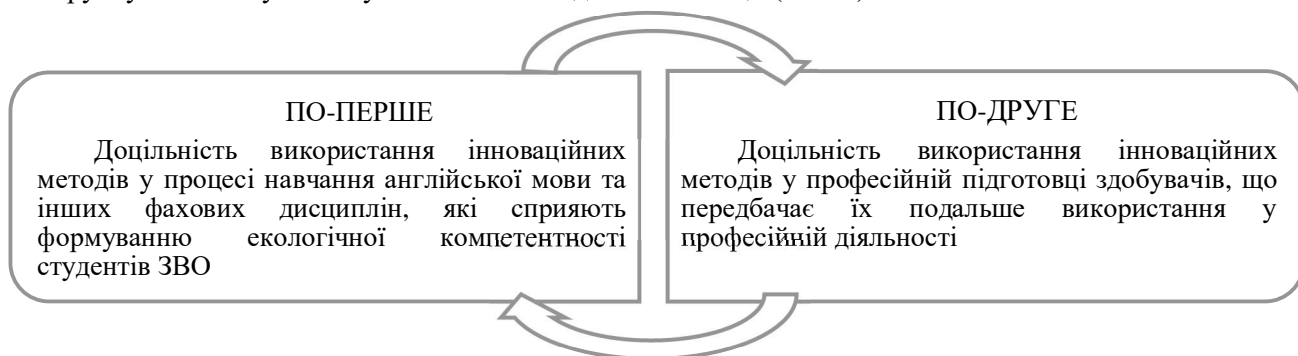

Рис. 1. Обґрунтування вибору інтерактивних технологій

Розглянемо більш докладно інтерактивні методи, які ми пропонуємо для формування екологічної компетентності студентів ЗВО засобами інтерактивних технологій на заняттях з англійської мови (Табл. 1).

Для прикладу візьмемо тему «Education system». Студентам за допомогою Інтернет-ресурсів пропонується дослідити особливості екологічної освіти в певних країнах та скласти mind map (інтелект-карту або ментальну карту).

Mind map (карта пам'яті, ментальна карта, карта думок, інтелект-карта тощо) – спосіб організації інформації таким чином, щоб мозку було максимально легко працювати з нею. За

Таблиця 1

	Деякі теми	Інтерактивні методи
1.	Education syste	- інтелект-карти (map mind) або ментальні карти; - хмара слів; - сенкан (п'ятиряддя).
2.	Geographical position of Great Britain	- колаж; - дерево рішень, асоціативний куц; - диспут.
3.	National holidays in Great Britain	- Фото-звіт у Viber-групі; - QR-код.
4.	Sports in our life.	- «Мозковий штурм»; - Скрайбінг; - World café.
5.	Teacher's role in modern society.	- «Фішбоун»
6.	The capital of Great Britain.	- Створення уроків-презентацій, інтерактивних кросвордів, зйомка блогів та відеороликів екологічного змісту.
7.	The largest cities of the USA.	- «Робота в парах», «Ротаційні трійки», «Два-чотири-всі разом», «Робота в малих групах», «Незакінчені речення», метод «Прес»
8.	The Climate of Great Britain	- Квести, флешмоби, ліфлетинги, еко-челенджі, коворкінги, вікторини, брейн-ринги, акції тощо.

Метод «Хмара слів» (хмара тегів, або зважений список) – це візуальне відтворення списку слів, категорій, міток чи ярликів на єдиному спільному зображенні. За допомогою хмари слів можна візуалізувати термінологію з певної теми у більш наочний спосіб. Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації.

Хмари слів можна оформлювати за тематикою уроку у вигляді різних звірів та рослин. Хмари слів викладач передусім може використовувати для показу теми, мети та завдань уроку з ключовими поняттями. Також їх можна використовувати для перевірки володіння термінами в учнів; виписування ключових питань, на які потрібно знайти відповіді протягом уроку; об'єднання відповідей на запитання кросворду, які учні мають знайти самостійно, і тим самим вивчити нові поняття.

допомогою цієї технології можна навчитися мислити абсолютно по-новому, використовуючи потенціал обох півкуль мозку. (*Портал Всеосвіта, 2023*).

Ми погоджуємось з думкою О. Григорович, що спосіб створення інтелект-карт є одним з найбільш ефективних у формуванні основ екологічної культури молодших школярів. Технологію створення інтелект-карт можна розглянути як таку, що дає змогу формувати систему екологічних знань молоді, забезпечує вплив на почуттєву сферу людини, її мотиваційно ціннісні установки з метою реалізації екологічно доцільних дій і вчинків у природі (Григорович, 2019).

Після виконання таких завдань здобувачам пропонується скласти «сенкан» (п'ятиряддя) за темою заняття.

Сенкан – це форма вільного вірша з п'яти рядків, що синтезує інформацію, яку було отримано під час вивчення нового матеріалу. Цей вид роботи використовується як інструмент спонукання учнів до розмірковування над темою.

Усі вищезгадані методи допоможуть студентам глибше осмислити тему заняття, а опрацьовані методи і форми роботи вони зможуть використовувати у подальшій навчальній та педагогічній практиці.

Під час навчання теми «Geographical position of Great Britain» студенти застосовують на практиці стратегії критичного мислення, а саме: колаж, дерево рішень, асоціативний куц та диспут.

Студенти об'єднуються у робочі групи, кожній групі при цьому дається завдання розкрити особливості певного покоління та створити колаж для презентації результатів роботи своєї групи.

Для обговорення наступних питань здобувачам вищої освіти пропонується скористатися прийомами критичного мислення, а саме створити асоціативний куц або дерево рішень.

Дерево рішень або асоціативний куц – сплітання словникових павутинок до того чи іншого слова. Письмовий вид діяльності, що допомагає студентам зрозуміти поняття і зв'язки, які складніше усвідомити під час застосування традиційних методів навчання.

Логічним завершення опрацювання кожного завдання є презентація власних наробок перед усією аудиторією та дискусія.

Окрім тренінгових занять студентам також надаються завдання для самостійного опрацювання. Так під час роботи над темою «National holidays in Great Britain» потрібно знайти як мінімум 3 місця для екологічної активності (освітньої або навчальної діяльності екологічного спрямування, екоакцій тощо) сфотографувати їх та викласти у Viber-групу спецкурсу, а короткий опис (текстове або голосове повідомлення) того, що саме можна запропонувати провести у цьому місці, зашифрувати у QR-код та надіслати разом з фото.

Використання QR-кодів (двовимірний штрих-код) дозволяє кодувати будь-яку інформацію – текст, веб-посилання, відео та багато чого іншого. QR-код візуально представлений у вигляді чорно-білого квадрату, що нагадує лабіринт. У наш час це є зручною формою організації освітнього процесу для зацікавленості школярів до екологічного навчання.

Щодо доцільності використання QR-кодів у підготовці майбутніх учителів до екологічного виховання, то ми погоджуємось з думкою О. Пруцакової. Це «дозволяє долучити до наданого інформаційного матеріалу певні ілюстративні додатки: відео, анімацію, фото, інфографіку, посилання на офіційні інформаційні джерела тощо. Таким способом інформаційний екологічний пласт розширюється, збагачується науковими, нормативними, соціально значущими аспектами й виходить за межі друкованого джерела, створюючи єдиний простір із електронними базами, сайтами й соціальними мережами» (Пруцакова, Пустовіт, Логінова, & Тарасюк 2019, с. 33).

Цікавий формат проведення заняття – World café (світове кафе, знаннєве кафе).

Світове кафе (англ. *World café*), іноді також називається знаннєве кафе (англ. *Knowledge*

café) – методологія проведення зборів, конференцій, стратегічних сесій, громадських обговорень тощо, які відбуваються зі значною кількістю учасників за темами, визначеними заздалегідь, і передбачають можливість кожному учаснику висловитися із більшості тем. Світове кафе найбільш ефективно працює, коли збирається значна кількість учасників, яким треба в умовах обмеженого часу окреслити позиції щодо декількох конкретних тем.

При розробці проєктів студенти застосовували на практиці свої вміння користуватися методом скрайбінгу.

Скрайбінг (з англійської *scribe* – робити ескіз, нарис) – це метод розповіді чи пояснення, який супроводжується графічною ілюстрацією головного змісту сказаного. Виходить свого роду ефект паралельного наслідування, тобто ми слухаємо розповідь про щось і одночасно бачимо графічну відповідність почутому.

Також пропонуємо використовувати стратегію «Fishbone». Цю технологію ще у середині минулого сторіччя розробив японський професор Каору Ісікава, який є одним з найвідоміших у світі теоретиків менеджменту. Спочатку ця методика стала допоміжним інструментом для аналізу якості різноманітних промислових процесів та їх покращення, а згодом перетворилася на чудовий педагогічний інструмент. Саме за допомогою методики «Fishbone» професору Ісікаві вдалося повністю змінити стратегію роботи знаного концерну Toyota, зробивши виробництво більш успішним.

Дослівно «Fishbone» перекладається як «Риб'яча кістка» або «Скелет риби». І дійсно, в основі методики схематична діаграма у формі риб'ячого скелету. Така нестандартна та водночас проста схема дозволяє провести швидкий та точний аналіз певної проблеми, виявивши її причини та наслідки, після чого потрібно лише зробити правильні висновки.

Велика перевага «Fishbone» полягає в універсальності: з допомогою цього методу можна вирішити будь-яку проблему, і не лише шкільну! Він дозволяє розкласти ціле на окремі складові та детально їх розглянути. (*Портал Всеосвіта, 2023*).

У наш час важливим елементом навчального процесу є використання шести цеглинок LEGO та LEGO SYSTEM.

Використання шести цеглинок LEGO сприяє розвитку розумових та фізичних здібностей: уваги, уяви, оперативної пам'яті, мислення, мовлення, самоконтролю та дрібної моторики рук, а також розвитку творчих здібностей і фантазії. Діапазон використання LEGO як конструктивно-ігрового засобу на різних заняттях для екологічного виховання учнів

початкових класів досить широкий – це заняття з української та іноземної мов, літературного читання, математики й природознавства, трудового навчання й образотворчого мистецтва, музики й фізкультури.

Використання LEGO SYSTEM – це поєднання елементів гри та творчості, дослідження і експериментування, орієнтації у реальному світі, просторі й часі, що підвищує якість навчання, ефективність роботи на заняттях та активність дітей у навчально-виховному процесі.

Що стосується «Кубування», то цей метод навчання полегшує розгляд різних аспектів теми. Він передбачає використання кубика (його можна виготовити самостійно з цупкого картону або обклеїти коробку папером), на кожній грані якого написано вказівки: 1. Опишіть. 2. Порівняйте. 3. Встановіть асоціації. 4. Проаналізуйте. 5. Знайдіть застосування. 6. Запропонуйте аргументи «за» або «проти» (*Нова українська школа: poradnik dla vchytelja*, 2017).

«Шість капелюхів» – це один з найбільш дієвих прийомів організації мислення, розроблений англійським письменником, психологом і фахівцем у галузі творчого мислення Едвардом де Боно. Прийом допомагає розвивати гнучкість розуму, креативність, ухвалення правильних рішень, дозволяє зробити набагато більш ефективною і структурованою будь-яку розумову діяльність, як особисту, так і колективну, особливо для ситуацій розв'язання проблем та прийняття рішень.

В основу «Шести капелюхів» покладено ідею паралельного мислення. Традиційне мислення ґрунтується на дискусії і зіткненні думок. Однак за такого підходу часто виграє не найкраще рішення, а те, яке найуспішніше пропагувалося в дискусії. Паралельне мислення – це мислення конструктивне, за яким різні погляди не стикаються, а співіснують.

Прийом шести капелюхів – простий і практичний спосіб здолати подібні труднощі за допомогою розділення процесу мислення на шість різних режимів, кожен з яких представлений капелюхом свого кольору (Єгорова, 2014, с. 52–55; Павленко, 2016).

Метою «Ромашки Блума» є навчання студентів чи учнів усвідомленому та цілеспрямованому формулюванню запитань різного типу.

Метод доречно використати у вступній частині заняття, коли формулюються запитання до нової теми, оголошеної вчителем, а потім відбувається пошук відповідей на них з використанням матеріалів підручника або інших джерел інформації.

В основній частині заняття «Ромашка» використовується після ознайомлення з темою

для осмислення нової інформації, її систематизації. «Ромашка» складається з шести пелюсток, кожна з яких містить певний тип запитання.

Під час опрацювання теоретичного матеріалу до певних тем ми також розглядаємо інноваційні інтерактивні технології кооперативного навчання в контексті екологічного виховання: «Робота в парах», «Ротаційні трійки», «Два – чотири – всі разом», «Робота в малих групах», «Карусель», «Акваріум», а також інтерактивні технології фронтального навчання, наприклад, «Метод ПРЕС».

«Робота у парах» передбачає таку організацію навчання екології та природознавства, коли усі, працюючи спільно, мають можливість обмінюватися думками, вносити пропозиції та обговорювати їх, здійснювати паралельно контроль за роботою партнера у спільному проєкті та критично оцінювати власні дії. За видами роботи це може бути аналіз виконаного завдання іншими учасниками групи, розв'язування у парі завдань екологічного змісту, складання та розв'язування студентами один для одного завдань з екологічним спрямуванням, формулювання спільної відповіді на запитання вчителя, перевірка правильності виконання завдання тощо.

«Робота у малих групах» передбачає об'єднання по 3–5 студентів для виконання завдання. Кожен учасник групи виконує ігрову роль: головуючого, секретаря, інструктора, виконавця тощо. Всі члени групи працюють спільно на отримання результату роботи. Головуючий знайомить усіх членів групи з проблемним, нестандартним завданням, секретар робить необхідні записи, інструктор пропонує варіанти способів вирішення завдання, а виконавець здійснює виконання завдань. Результатом спільної роботи може бути таблиця-схема, опорна схема, записи у зошитах тощо. (Фадеева, 2011).

«Два – чотири – всі разом» – технологія, що передбачає розвиток у учнів (студентів) навички спілкування у групах з різною кількістю учасників діалогу.

«Акваріум» – це форма діяльності учнів (студентів) у малих групах. Техніка ефективна для розвитку навичок спілкування в малій групі, уміння дискутувати.

«Метод ПРЕС» використовується під час обговорення дискусійних питань та проведення вправ, у яких потрібно зайняти та чітко обґрунтувати визначену позицію з обговорюваної проблеми.

Під час роботи над матеріалом спецкурсу студенти на практиці дізнаються особливості роботи з інтерактивними методами навчання.

Майбутні вчителі не тільки збагачують свої знання з англійської мови та екології, але і отримують великий багаж знань з використання інноваційних методів навчання. Найкраще запам'ятовуються ті знання, які отримані через власний досвід, саме тому заняття на спецкурсі розроблені у формі тренінгових занять – де студенти опрацюють теоретичний матеріал, використовуючи сучасні методи, форми та засоби навчання замість прослуховування традиційних лекцій та виконання простих завдань за матеріалами підручника. Використовуючи ці методи, кожен студент буде мати достатній перелік практичних знань які зможе застосувати на практиці та під час своєї педагогічної діяльності, бо ці знання були не зачитані лектором, а пережиті й отримані через власний досвід.

Головний акцент під час формування екологічної компетентності на заняттях з англійської мови зроблено на різні технології інтерактивного навчання. Особлива увага приділяється прийомам і стратегіям інтерактивного навчання в початковій школі.

До інноваційних форм та методів професійної підготовки студентів ми відносимо і проєктну діяльність. Подібна робота дозволяє залучати велику кількість студентів, формує у них стійкий інтерес до екології, розвиває творчі здібності і підвищує рівень екологічної компетентності в цілому.

Загалом у проведенні як теоретичних, так і практичних занять використання дискусії є надзвичайно доцільним. Як зазначає О. Пруцакова, дискусія допомагає набутти навички загального спілкування: мову тіла, володіння голосом, візуальний контакт, увагу до інших, вміння концентрувати увагу, належну реакцію, співпереживання, вміння чітко мислити та вільно говорити.

Окрім того, під час дискусії розвиваються навички критичного мислення: обмірковування сильних і слабких сторін протилежної точки зору та здатність поставити себе на місце іншого; усвідомлення того, що почуття є реакцією на ситуацію, вони можуть бути виражені по-різному при неоднаковому розумінні певної ситуації тощо (Пруцакова, Пустовіт, Логінова, & Тарасюк, 2019, с. 21).

Важливою у процесі формування екологічної компетентності студентів є самостійна робота. Вона проводиться з метою стимулювання зацікавленості студентів у результатах навчання та об'єктивної оцінки знань з методики навчання природознавства; здійснюється самоконтроль, а також перевірка власних знань через виконання завдань у модульному середовищі. Майбутні вчителі самостійно складають методичну папку, яка вміщує навчально-методичний матеріал екологічного спрямування (легенди, загадки, прислів'я, приказки, розповіді, цікаві відомості з енциклопедій, оригінальну інформацію про об'єкти живої і неживої природи тощо) і знадобиться у подальшій педагогічній діяльності. Також студентам пропонується зробити власні проєкти: зробити лепбук чи написати казку або комікс екологічного змісту.

Лепбук (з англ. Lap – коліно, book – книга) – це саморобна інтерактивна папка чи зошит, в які збираються і яскраво оформлюються різноманітні пізнавальні матеріали з певної теми вивчення. Лепбук обов'язково має різні за розміром кишеньки, вставки, рухливі деталі, віконця, міні-книжечки тощо з цікавою інформацією щодо предмету вивчення.

Висновки. Варто приділити особливу увагу організації та проведенню різноманітних просвітницьких заходів екологічного спрямування з англійської мови. Здобувачам вищої освіти пропонується перелік екологічних заходів, які вони повинні розробити (квести, флешмоби, ліфлейтенги, еко-челенджі, коворкінги, вікторини, брейн-ринги акції тощо). Підготувавши сценарій заходу та усі дидактичні матеріали, студенти обмінюються інформацією, тим самим поповнюючи свої навчальні нароби великим методичним банком екологічних заходів.

Також пропонуємо захист проєктів на екологічну тематику, а саме захист авторських розробок, презентацію екологічних проєктів, написання екологічних коміксів, казок; створення лепбуків, презентацію відеороликів.

Таким чином, забезпечення синтезу знань з педагогіки, психології, екології, англійської мови та інших освітніх компонентів буде сприяти формуванню екологічної компетентності студентів ЗВО на заняттях з англійської мови.

Список використаних джерел

- Григорович, О. П. (2019). Інтелект-карти як засіб формування екологічної культури молодших школярів. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. Одеса. 10 (1), 161–166.
- Нова українська школа: поради для вчителя*. (2017). Н. М. Бібік (Ред.). Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». 206 с.
- Пометун, О. І. & Пироженко, Л. В. (2004). *Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання*: науково-

References

- Hryhorovych, O. P. (2019). Intelligence maps as a means of forming the ecological culture of younger schoolchildren. *Scientific journal "Innovative Pedagogy"*, 10 (1). Odesa. P. 161-166. [in Ukrainian]
- New Ukrainian school: a teacher's guide*. (2017). In N. M. Bibyk (Ed.). Kyiv: Pleiady Publishing House LLC. 206 p. [in Ukrainian]
- Pometun, O. I. & Pyrozhenko, L. V. (2004). A modern lesson. *Interactive learning technologies: a scientific and*

- методичний посібник. О. І. Пометун (Ред.). Київ: А.С.К, С. 8–24.
- Портал *Всеосвіта* (2023). URL: <https://vseosvita.ua/library/multimedijnij-suprovid-do-vistupu-na-pedagogicnij-radi-metod-dla-kriticnogo-analizu-informacii-fishbone-148971.html>.
- Портал *Освіта Нова* (2023). URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/1232-intelekt-karta-mystetstvo-myslyty-shyrshe>.
- Пруцакова, О., Пустовіт, Н., Логінова, А. & Тарасюк Г. (2019). *Етика відносин з природою: навчально-методичний посібник*. Кропивницький: Імекс-ЛТД. С. 21.
- Титаренко, Л. М. (2007). *Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету*. (Дис. канд. пед. наук). Інститут проблем виховання АПН України. Київ. 211 с.
- Фадеева, Т. О. (2011). *Інноваційні технології навчання математики в початкових класах*. Навчально-методичний посібник для студентів психолого-педагогічного факультету педагогічного університету. Кіровоград: Авангард. 95 с.
- United Nations, UN (1992) Agenda 21. *United Nations Conference on Environment & Development*. UN, Rio de Janeiro. 351 p.
- methodological manual. In O. I. Pometun (Ed.). Kyiv: A.S.K., 192 p., pp. 8-24. [in Ukrainian]
- Vseosvita portal URL: <https://vseosvita.ua/library/multimedijnij-suprovid-do-vistupu-na-pedagogicnij-radi-metod-dla-kriticnogo-analizu-informacii-fishbone-148971.html>. [in Ukrainian]
- Portal *Osvita Nova* URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/1232-intelekt-karta-mystetstvo-myslyty-shyrshe>. [in Ukrainian]
- Prutsakova, O., Pustovit, N., Loginova, A. & Tarasyuk, G. (2019). *Ethics of relations with nature: educational and methodological manual*. Kropyvnytskyi: Imex-LTD, 33 p., P. 21. [in Ukrainian]
- Tytarenko, L. M. (2007). *Formation of ecological competence of students of biological specialties of the university*. (Diss. candidate of pedagogic sciences). Institute of Educational Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 211 p., diss. P 139. [in Ukrainian]
- Fadeeva, T. O. (2011). *Innovative technologies for teaching mathematics in elementary grades*. Educational and methodological manual for students of the psychological and pedagogical faculty of the pedagogical university. Kirovohrad: Vanguard. 95 p. [in Ukrainian]
- United Nations, UN (1992) Agenda 21. *United Nations Conference on Environment & Development*. UN, Rio de Janeiro. 351 p. [in English]

Відомості про авторів:
Коноваленко Тетяна Василівна

konovalenko_tetiana@ukr.net
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького вул. Наукового містечка, 59, м. Запоріжжя, Запорізька обл., 69000, Україна

Сасенко Юлія Олександрівна

saenko.yulya@gmail.com
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя, Запорізька обл., 69000, Україна

doi: 10.33842/22195203-2023-30-116-122

Матеріал надійшов до редакції 01. 02. 2023 р.
Прийнято до друку 27. 02. 2023 р.

Information about the authors:
Konovalenko Tetiana Vasylivna

konovalenko_tetiana@ukr.net
Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia, Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

Saienko Yuliia Olrksandrivna

saenko.yulya@gmail.com
Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia, Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

doi: 10.33842/22195203-2023-30-116-122

Received at the editorial office 01. 02. 2023 р.
Accepted for publishing 27. 02. 2023.